

Українська академія банківської справи
Національного банку України
Кафедра банківської справи

Гроші і кредит

Лекція 8

Центральні банки

Анна Сергіївна Ласукова
к.е.н., асистент кафедри
банківської справи

Структура лекції

1. Державне регулювання грошового обороту.
2. Статус центральних банків, їх завдання та функції.
3. Цілі та інструменти ГКП

Державне регулювання грошового обороту

Сучасна економічна думка, незалежно від її конкретного теоретичного спрямування, визнає відповідальність держави за стан розвитку економіки країни, а отже і її право впливати на економічне життя суспільства.

Відмінності в поглядах окремих теоретиків стосуються лише ступеня та методів реалізації такого впливу.

Державне регулювання грошового обороту

Для реалізації свого впливу на економіку держава повинна розробляти відповідну економічну політику. Її цілі:

Державне регулювання грошового обороту

Для досягнення вказаних цілей економічна політика передбачає широкий спектр заходів, які впливатимуть на економічне життя суспільства.

Умовно їх можна розділити на чотири групи:

структурна
політика;

політика
конкуренції;

соціальна
політика;

кон'юнктурна
політика.

Державне регулювання грошового обороту

Структурна політика

- передбачає надання субсидій чи інших стимулів активізації розвитку відносно відсталих регіонів (регіональна політика) чи певних галузей, секторів виробництва (секторальна політика).

Політика конкуренції

- передбачає заходи антимонопольного характеру, вільного ціноутворення, доступу на ринки всім підприємцям, установлення особливих правил взаємовідносин там, де вільна конкуренція утруднена - в енергетиці, сільському господарстві тощо.

Соціальна політика

- передбачає заходи, спрямовані на забезпечення соціальної рівності та забезпеченості всіх членів суспільства шляхом часткового перерозподілу доходів.

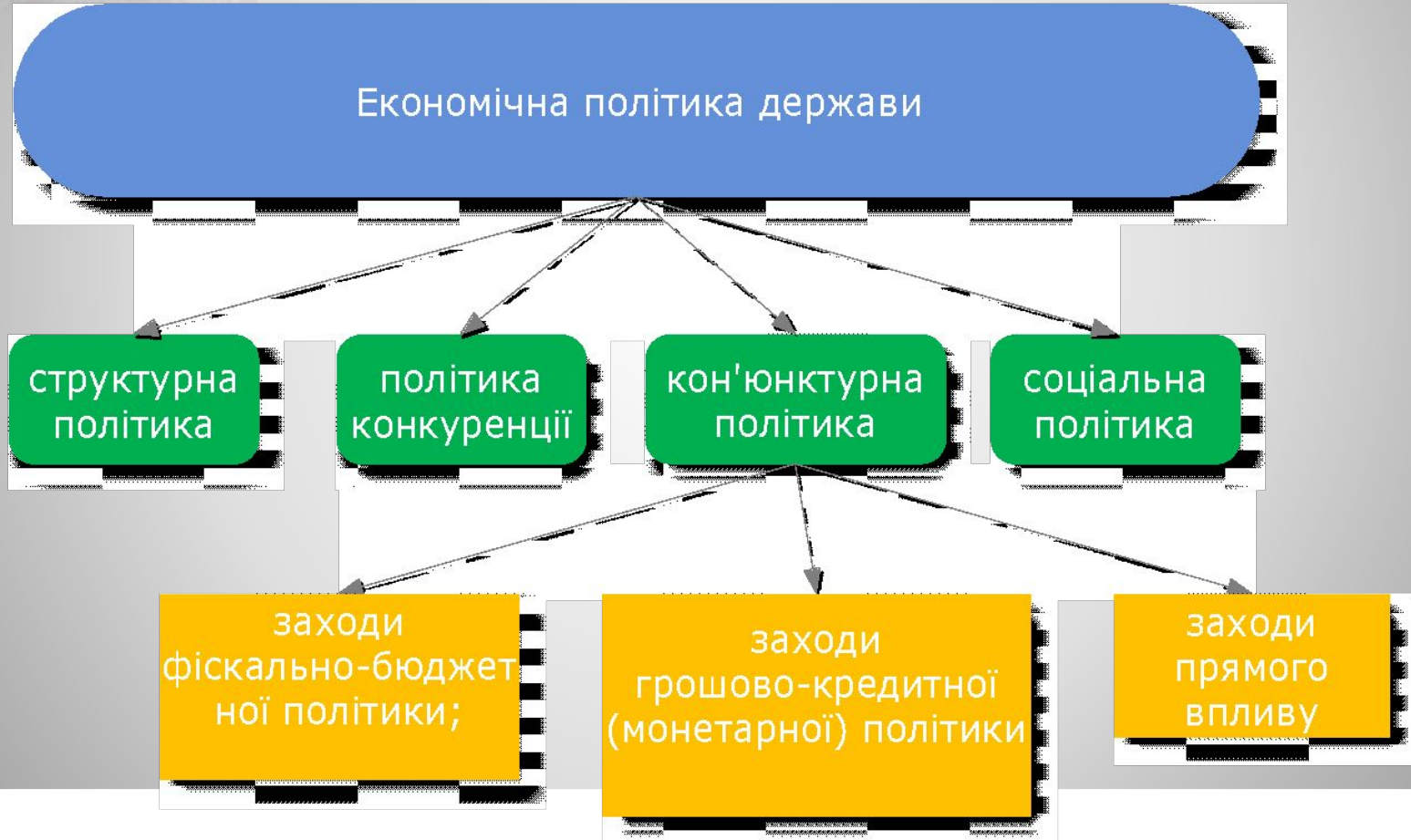
Кон'юнктурна політика

- регулятивний вплив держави на ринкову кон'юнктуру, на співвідношення сукупного попиту і сукупної пропозиції на ринках.

Державне регулювання грошового обороту

Структуризація економічної політики держави

Державне регулювання грошового обороту

Залежно від напрямку та темпів зміни пропозиції грошей та рівня процента розрізняють такі види грошово-кредитної політики:

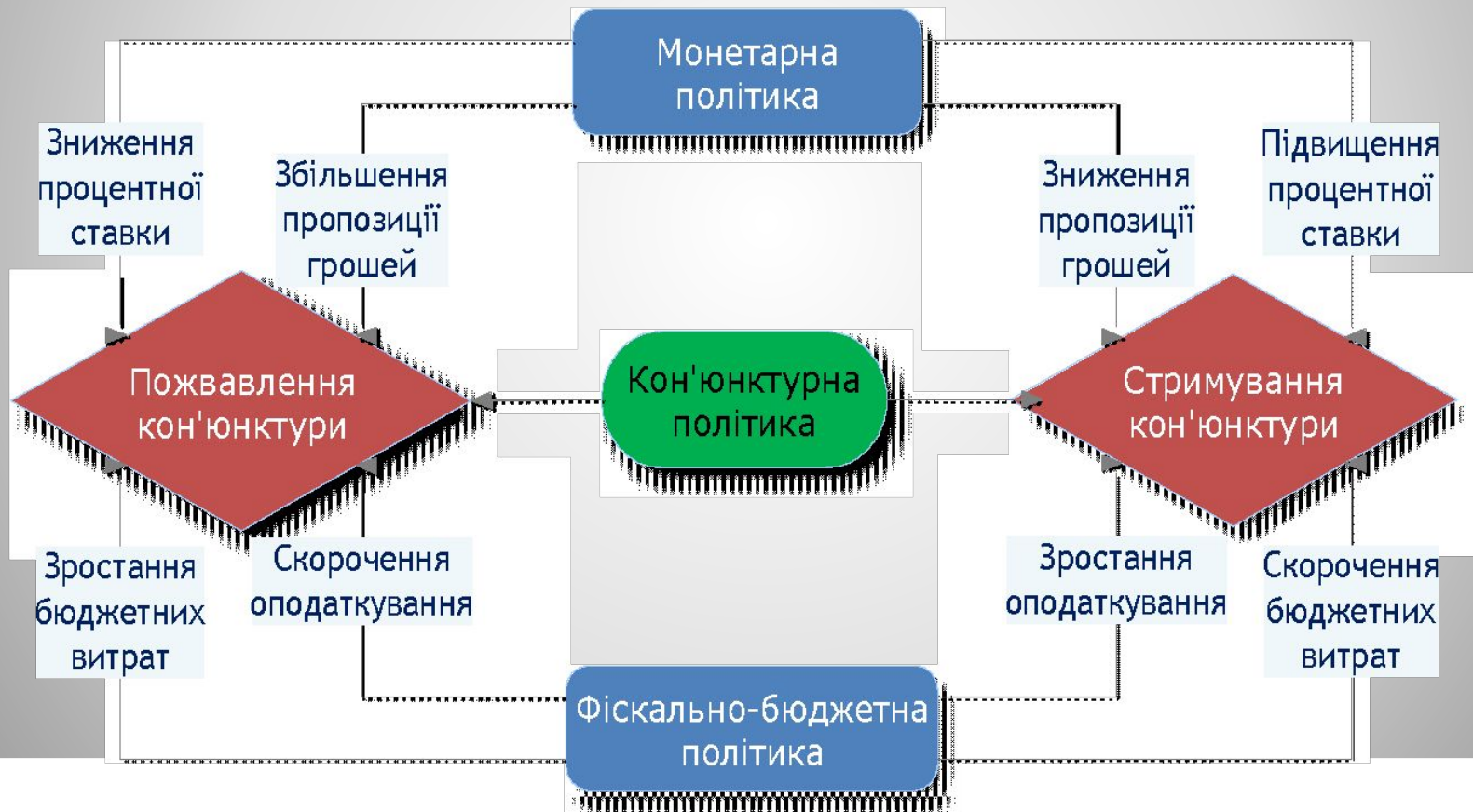
- **експансійна** (інфляційна, бо допускається неконтрольоване, довільне зростання пропозиції грошей, через що гроші стрімко «дешевіють»)
  - ✓ різновид – політика **дезінфляції** - політика повільного, контрольованого зростання грошової маси і м'якого зниження процента
- **рестрикційна** (політика **дефляції** - скорочення пропозиції грошей, внаслідок чого гроші стрімко «дорожчають»)
  - ✓ різновид – політика рефляції - повільне і незначне скорочення пропозиції грошей та рівня процента

Державне регулювання грошового обороту

Схема взаємодії заходів фінансово-бюджетної та монетарної політики в системі державного регулювання економіки

Статус центральних банків, їх завдання, функції

Створення
центрального
банку

Еволюційний
шлях

Законодавчий
шлях

Поступове перетворення комерційного банку, який мав статус емісійного, у ЦБ.

- ✓ Банк Англії - засновано у 1694р.: згідно з законами про банківські привілеї 1833 та 1844р. отримав повноваження на необмежений випуск банкнот; статус емісійного набув у 1928р.
- ✓ Банк Франції - засновано у 1800р.: у 1803р. він отримав монопольне право емісії банкнот у Парижі, а з 1843р. - на території всієї Франції
- ✓ Державний банк Росії - засновано у 1860р.; набув статусу емісійного в результаті проведення грошової реформи 1895-1897 р.р., за якою Росія перейшла до золотомонетного стандарту.

ЦБ створюється на основі спеціального закону, який передбачає особливий статус банку з моменту його заснування.

Цей шлях є характерним:

- ✓ для розвинутих країн, у яких не існувало єдиного емісійного банку (США):
- ✓ для колишніх колоній, які після отримання незалежності будували власну банківську систему
- ✓ для постсоціалістичних країн, які проводили реформування банківської системи за принципів дворівневої побудови.

Статус центральних банків, їх завдання, функції

Статус центральних банків, їх завдання, функції

ЦБ як емісійний центр

користується монопольним правом емісії банкнот і розмінної монети;

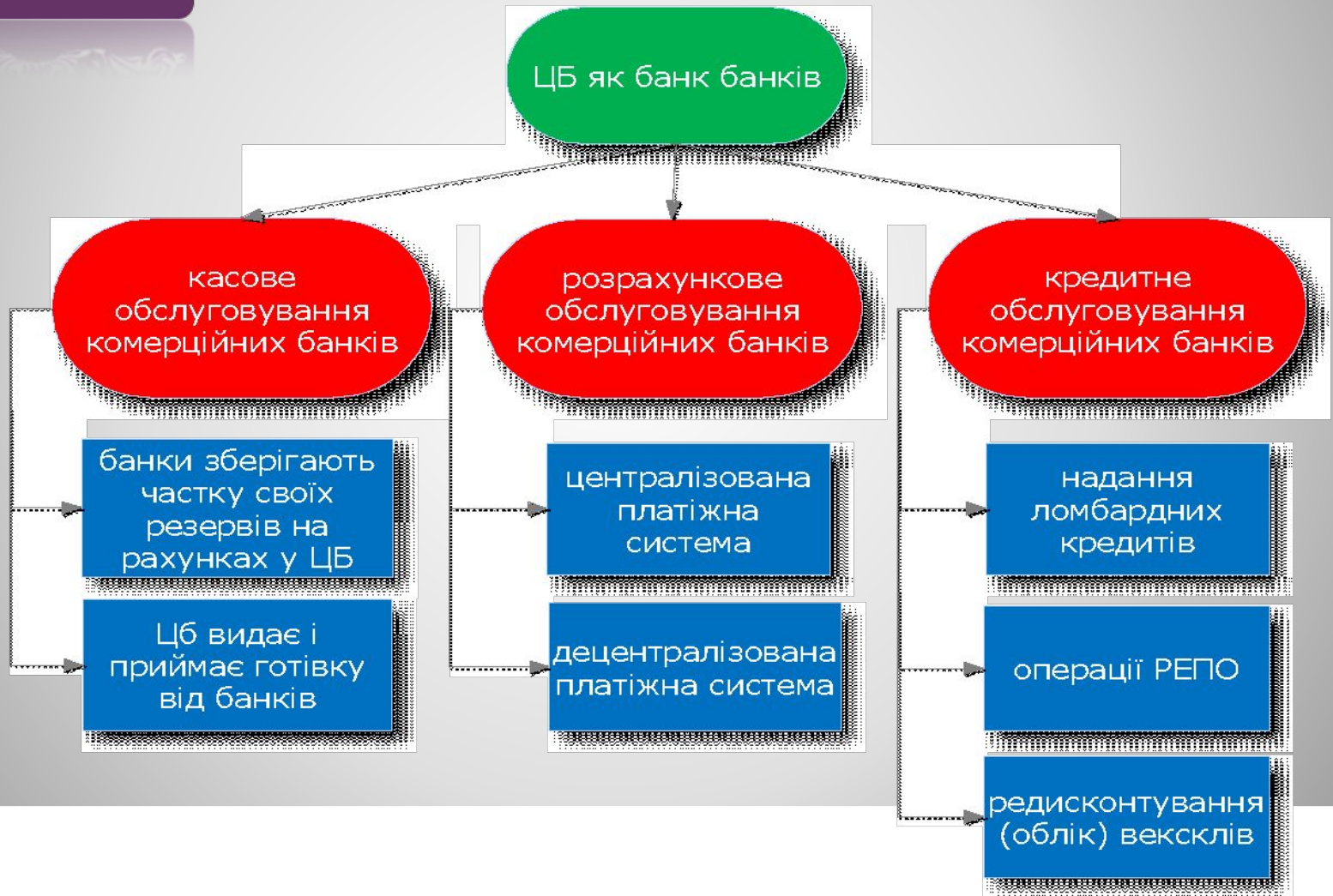
організовує виготовлення грошей;

регулює кількість грошей в обороті;

вилучає з обігу фальшиві та зношені гроші та здійснює їх утилізацію

Статус центральних банків, їх завдання, функції

Статус центральних банків, їх завдання, функції

розрахункове
обслуговування
комерційних банків

кредитне
обслуговування
комерційних банків

централізована
платіжна система

міжбанківськи
розрахунки через
рахунки у ЦБ

децентралізована
платіжна система

міжбанківськи
розрахунки через
приватні
клірингові центри

міжбанківськи
розрахунки через
рахунки один у
одного

надання
ломбардних
кредитів

прямий
метод

тендерний
(аукціонний)
метод

ціновий
тендер

кількісний
тендер

Статус центральних банків, їх завдання, функції

ЦБ як орган банківського регулювання

Використання монетарних інструментів з метою впливу на обсяг і структуру банківських резервів, а також на рівень процентних ставок

Ухвалення положень, що регламентують діяльність банків у вигляді нормативних актів, інструкцій, директив

Застосування превентивних і протекційних заходів, які спрямовані на забезпечення стабільного функціонування банківської системи та проведення ефективної монетарної політики

Статус центральних банків, їх завдання, функції

ЦБ як орган банківського регулювання

Превентивні заходи

- вимоги щодо розміру та структури капіталу;
- вимоги щодо ліквідності;
- вимоги щодо диверсифікації банківських ризиків;
- обмеження на деякі види діяльності

Протекційні заходи

- рефінансування комерційних банків;
- створення систем гарантування банківських депозитів;
- формування банками резервів для відшкодування можливих втрат від проведення активних операцій

Статус центральних банків, їх завдання, функції

ЦБ як орган банківського регулювання

визначення вимог та умов, що є обов'язковими для отримання ліцензії і здійснення нагляду за дотриманням цих вимог та умов;

забезпечення регулювання банківської діяльності з метою мінімізації банківських ризиків;

отримання від банків звітності для контролю та нагляду за їх діяльністю,

здійснення інспекційних перевірок у банках,

застосування заходів примусового впливу щодо проблемних банків;

призупинення діяльності неплатоспроможних банків, проведення їх реорганізації або ліквідації.

Статус центральних банків, їх завдання, функції

ЦБ як банкір та фінансовий агент уряду

здійснює касове виконання державного бюджету;

веде рахунки уряду (казначейства);

здійснює емісію державних боргових зобов'язань та їх розміщення на вторинному ринку.

вживає заходи щодо підтримання курсу державних цінних паперів;

обслуговує державний борг, використовуючи наступні методи:

- податкове фінансування;
- боргове фінансування;
- фінансування шляхом емісії грошей

Статус центральних банків, їх завдання, функції

Незалежність
центрального
банку (ЦТБ)

Політична

Економічна

Процедура
призначення
керівництва ЦТБ

Ступінь відображення
в законодавстві
функцій, завдань,
повноважень ЦТБ

Можливість прямого
або напрямого
фінансування
державних видатків

Самостійність ЦТБ
при визначенні
параметрів ГКП

Участь держави у
капіталі та
розподілі прибутку
ЦТБ

Незалежність
від урядових
структур

Персональна
незалежність членів
органів управління

Юридична
незалежність

Фактори

Функції Центрального банку України

Центральні банки різних країн: еволюція розвитку, структура, інструменти регулювання грошового ринку

Цілі та інструменти ГКП

Монетарна (грошово-кредитна) політика - комплекс взаємозв'язаних, скоординованих на досягнення заздалегідь визначених суспільних цілей, заходів щодо регулювання грошового обороту, які здійснює держава через центральний банк.

Цілі та інструменти ГКП

Інструменти грошово-кредитної політики – це конкретні заходи і дії ЦБ, спрямовані на зміну маси грошей та рівня процентної ставки

Усі їх можна поділити на дві групи:

- інструменти опосередкованого впливу на грошовий ринок та економічні процеси;
- інструменти прямого впливу.

Цілі та інструменти ГКП

інструменти опосередкованого впливу на грошовий ринок та економічні процеси;

- операції на відкритому ринку,
- регулювання норми обов'язкових резервів,
- процентна політика,
- рефінансування комерційних банків,
- регулювання курсу національної валюти

інструменти прямого впливу

- установлення прямих обмежень на здійснення емісійно-касових операцій;
- введення прямих обмежень на кредитування центральним банком комерційних банків;
- установлення обмежень чи заборони на пряме кредитування центральним банком потреб бюджету;
- прямий розподіл кредитних ресурсів

Цілі та інструменти ГКП

Регулювання нормативу обов'язкового резервування

збільшення
нормативу
резервування

зниження обсягу ресурсів, що
можуть використовуватись на
кредитування

зниження обсягів
кредитування економічних
агентів

Рестрикція

обмеження темпів зростання
грошової маси

Цілі та інструменти ГКП

Регулювання нормативу обов'язкового резервування

зменшення
нормативу
резервування

зростання
вільної
ресурсної бази
банків для
позичкових
операцій

збільшення
масштабів
банківських
кредитних
вкладень в
економіку

зростання
величини
грошової маси
в обігу

Експансія

Цілі та інструменти ГКП

Облікова політика

підвищення
облікової ставки

зниження попиту комерційних
банків на кредити ЦБ

обмеження
ресурсної бази
банків

зростання
процентних ставок
за позичками банків

зростання попиту на
банківські кредити з боку
суб'єктів ринку

зменшення масштабів
кредитування й обмеження
зростання грошової маси

Рестрикція

Цілі та інструменти ГКП

Облікова політика

Експансія

Цілі та інструменти ГКП

Регулятивного ефекту можна досягти купівлею-продажем будь-яких цінних паперів на відкритому ринку. Проте центральні банки, як правило, обмежуються операціями з державними цінними паперами:

можливість зіткнення корпоративних інтересів на ринках, якщо центральний банк продасть чи купить цінні папери однієї корпорації, а другої - ні. Обсяги ж запланованої зміни пропозиції грошей не завжди дають можливість купувати чи продавати цінні папери всіх корпорацій;

центральні банки за своїм статусом є фінансовими уповноваженими урядів, розміщують їх цінні папери на первинному ринку і своїми операціями з ними на вторинному ринку сприяють підвищенню їх рейтингу та попиту на них, а значить і доходів бюджету від їх продажу. Це позитивно впливає на стан бюджетного дефіциту, а отже - на стан грошового обороту;

уряд, як правило, є найбільшим емітентом цінних паперів, а ринок їх - найбільшим сектором загального ринку цінних паперів. Це забезпечує центральному банку можливість здійснювати операції на відкритому ринку з однорідними документами в будь-яких обсягах, що диктуються потребами монетарної політики